

¹ Купала Я. Збор твораў у 7т. Мн., 1972. Т.2. С.224. У далейшым спасылкі на гэтае выданне даюцца ў тэксте з пазначэннем старонкі.

² Там жа.

³ Кохан У. // Янка Купала. Энцыклапедычны даведнік. Мн., 1986. С.594.

⁴ Санюк Д. // Матэрыялы міжнароднай канферэнцыі "Узаемадзеянне літаратур у сусветным літаратурным працэсе. Гродна, 1995. С.80.

А.А.ЯСКЕВИЧ

СПАДЧЫНА ЛАЎРЭНЦЫЯ ЗІЗАНІЯ

Для нармалізацыі і развіцця беларускай літаратурнай мовы, пашырэння яе аўтарытэту ў грамадстве вялікае значэнне меў той факт, што яна ўжо ў пачатку ХУІ стагоддзя стала прадметам школьнага навучання. Асаблівы размах набылае вывучэнне беларускай мовы са з'яўленнем праваслаўных брацкіх школ, якія ўзніклі як рэакцыя на унію і мелі сваёй задачай падрыхтоўку адукаваных вучоных для барацьбы супраць дэнацыяналізацыі.

Менавіта "з брацкіх школ выйшлі шматлікія буйныя дзеячы асветы, складальнікі вучэбных дапаможнікаў для школ, аўтары палемічных твораў супраць уніі і трактатаў па багаслоўю і царкоўнай пропаведзі, перакладчыкі і праўшчыкі кніг"¹.

За два стагоддзі (ад пачатку ХУІ да канца ХУІІ) брацтвы надрукавалі каля сарака кніг па-беларуску, акрамя таго, выданні з царкоўнаславянскім тэкстам забяспечваліся прадмовамі на беларускай літаратурнай мове.

Гэтая шырока наладжаная культурна-выдавецкая дзейнасць стварыла аснову той сталай навуковай культуры, якая відавочна адлюстравалася ў лексікаграфічных, граматычных, багаслоўскіх працах Лаўрэнцыя Зізанія, аднаго з выдатных прадстаўнікоў беларускага асветніцтва.

Лаўрэнцій Зізаній (Тустаноўскі) вядомы нам як аўтар "Азбукі" і "Граматыкі славенскай" (1596), перакладаў з грэчаскай "Пропаведзі Іаана Златавуста на пасланні ап. Паўла", "Тлумачэнне на Апакаліпсіс св. Андрэем Кесарыйскім" і прадмоў да іх (1623, 1625), "Вялікага Катэхізісу", "Прамовы ад 18 мая 1618 года на магіле княгіні Соф'і Чартарыйскай" і інш. Асаблівае месца ў навукова-творчай спадчыне Лаўрэнцыя Зізанія займаюць "Граматыка славенска" і "Азбука", часткай якой і з'яўляецца "Лексіс".

Да Зізанія складальнікі слоўнікаў бачылі сваю задачу ў тым, каб дапамагчы перапісчыкам у іх нялёгкай тэксталагічнай працы, — аблегчыць карыстанне кнігамі царкоўна-літургічнага цыкла, абараніць праваслаўе шляхам духоўнай асветы, у якой кнізе адводзілася асабліва адказная роля.

Трэба ведаць, якое вялікае значэнне надавалася граматычнай культуры ў старажытнасці. Ян Амос Каменскі, напрыклад, патрабаваў пачынаць навучанне "не з якога-небудзь пісьменніка або слоўніка, складзенага адпаведным чынам, а з граматыкі, у той час як пісьменнікі (як і слоўнікі) даюць матэрыял мовы — словы, граматыка надае ім форму, законы ўтварэння і парадак спалучэння слоў"².

Паводле ідэй аплікатыўна-генератыўных граматык, для старажытнай мовы быў характэрны імянны стан, калі аснову яе яшчэ ва ўсім складаюць імёны, звязаныя больш-менш простаі прэдыкатыўнай звязкай паміж сабой. Менавіта ў гэтую пару мова інтэнсіўна шукае сінтаксічныя сувязі, развівае разнастайнасць дзеяслоўна-прэдыкатыўных форм. Так, у старабеларускай мове нават пазнейшага перыяду мы яшчэ застаем багацце дзеяслоўных ладоў, у тым ліку сёння ўжо рэліктавых, — дасягальнага, неазначальнага, суперлатыва, кан'юнктыва, ін'ектыва і інш. ... Межы іх часам размытыя, яны перакрываюць адзін аднаго. Моўная стыхія, як бачым, не да канца ўпарадкаваная.

Пра гэта сведчыць і складаная сістэма дзеяслоўных форм у "Граматыцы" Лаўрэнція Зізанія: 4 образа (гады) — *уз'яветелны, оуказателны (оучоу, бію), повелителны (оучи, бій), желателны, молитвенны (да оучоу, да бію), не-предѣльны (оучити, бити); 5 залозъвъ (станаў) — дѣлателны (оучоу, сѣкоу, бѣлю), страдателны (оучоуся, сѣкоуся, бѣлюся), средній (здраствоую, стою), посредственны(и) (пекоуся, тшоуся, боюся), общій (оучоуся грамматіки, оучоуся отъ дѣдаскала, поноуждаюся на дѣло, поноуждаюся отъ нѣкоего).*

Непасрэдна ў падручніку граматыкі Лаўрэнція Зізанія выкладае вучням асновы паэтычнага майстэрства ("Каноны", "О ироическом, елегіическом, іамвичес-

ком метрѣ”) згодна з класічнай антычнай традыцыяй, святайцоўскай экзэгазай (“Толкованіе молитвы которой наоучилъ Господь Ісусъ Христосъ оучениковъ своихъ”. 3. Да пріидет Царствіе Твое): *Тоутъ о три речи просимо. О першоую, абы евангѣльская проповѣдь побѣждала всѣ еретическіи плевела, и ихъ самомѣнныи вымыслы. А о другоую, абы ся сила Божая въцарила въ насъ, а злость бы была выкоренена, то есть абы грѣхъ не пановаль в нашемъ тѣлѣ. А о третюю, абы рихло пришло Царство Его, то есть абы насъ не отдалилъ отъ Царства Своего. Тоутъ ся тѣжъ наоучаемо перебачати кролевства и панства тогосѣтніи, и богатства несталыи, просячи и жадаючи о вѣчныи и нетленыи заплаты. Которыи то заплаты на мысли маючи бога-тѣи преложенныи не могоутъ ся гордити, а оубогіи и подданыи маются чимъ тѣшити иж и они в Царствѣ Небесномъ мають быти.*

З багатага на перамены лёсу жыцця вучонага даследчыкі вылучаюць віленскі перыяд (1596 г.), калі ўбачылі свет яго “Граматыка славенская” і “Азбука”, часткай якой і з’яўляецца славуты “Лексіс”, які доўгі час айчынным мовазнаўствам недаацэньваўся. Думаецца, што тут паўплывала думка маладога І.І.Сразнеўскага. Яго як украінца, юрыста па адукацыі (славістам ён стаў пазней) больш цікавіў “Лексікон” Памвы Бярынды, якому ён цалкам супрацьпаставіў “Лексіс” Л.Зізанія, не знайшоўшы ў помніку ні выразных украінскіх, ні тым больш рускіх рыс. Хоць вядома, што ў сваёй працы Памва Бярында абавіраўся на вопыт свайго папярэдніка, і яго “Лексікон” уключаў у сябе матэрыял “Лексіса” Зізанія цалкам.

Паводле прынцыпаў падачы слоў некаторыя вучоныя схільны адносіць “Лексіс” да так званых “адвольнікаў”, у якіх лексемы тлумачацца пераважна праз сінанімічны рад. В.У.Вінаградаў нават лічыў, што ў “адвольніках закладваліся асновы рускай літаратурнай сінанімікі”.

Падзеі Брэскай уніі 1596 г. спынілі асветніцка-выдавецкую дзейнасць Л.Зізанія, ён пачынае шукаць працу прыватнага характару. Як вядомага педагога яго запрашае князь Якім Карэцкі, які “усмотревъши въ Лаврентии Зизании Тустановскимъ на то чоловіка годъного... дали есмо... замковую Корецкую соборную, со всими приходами тое светое церкъве належачими, отъ славъное памяти продъков... то есть: сельце за месътом Зарецьким с фольварьком...”³

Сучаснікі вельмі паважалі Лаўрэнція Зізанія як таленавітага духоўнага пісьменніка і праніклівага экзэгета, “благовенна мужа, словеснейша дідаскала, ветію, художнаго же еллиногреческаго языка умение и искусство стяжавша, пресвитера, и святагы православныя веры исповедника и проповедника”⁴.

Многія пісьменнікі-палемісты Віленскага праваслаўнага брацтва пісалі панегірычныя эпіграмы-прысвячэнні на гербы знакамітых магнатаў, мецэнатаў іх выданняў, патронаў праваслаўных згуртаванняў. Але творчасць Л.Зізанія-эпіграміста стаіць неяк паасобку ў гэтай традыцыі, бо яго мініяцюры адзначаюцца не панегірычным, а моцным дыдактычным характарам. Дыдактызм эпіграм пазта абумоўлены прызначэннем мініяцюр: у лірычнай прасторы гэтых твораў толькі два тыпы герояў – настаўнік-дыдакал (тыпограф) і вучні (младзенцы), якія ўводзяцца ў чудадзейны храм ведаў.

Зазначым, што эпіграму ў жанравай сістэме барочнай літаратуры вызначаў моцны сатырычны элемент, гэта было абумоўлена ў нейкай ступені травесціянасцю самой жанравай сістэмы, у якой спалучаліся дзве эпохі – Сярэднявечча і Асветніцтва. На думку даследчыкаў, барочнай эстэтыцы ўласціва спалучэнне несувымяральных, дыяметральна процілеглых уяўленняў і рэчаў, у аснову яе пакладзены прынцып тэорыі вастраслоўя (асіпен), тонкай іроніі над недарэчнасцю жыццёвых з’яў, неадпаведнасцю рэалій свету.

Л.Зізаній праявіў сябе не толькі здольным паэтам, праніклівым экзэгетам, удумлівым лінгвістам, але і тонкім, таленавітым педагогам. Празайчна-павесційна форма аднайменнага пасланна “споудеомъ”, здаецца, спецыяльна створана для выкладання яго думак і тэзісаў-высноваў.

Пачынаецца гэты, шмат у чым усё ж каментарыйны, твор надпісаннем у форме традыцыйнага хрысціянскага зварота: *изрядънымъ и всѣмъ любите-лемъ доброглаголиваго и пространънаго словеньскаго ізыка, еже о Христе братіи наше, о Господѣ радоватися*. Такі зварот не толькі ўдзячная даніна хрысціянскай традыцыі, але і адказ на па-езуіцку ваяўнічую крытыку Пятром Скаргаю царкоўнаславянскай рэдакцыі старабеларускай мовы.

Дзве навукі, згодна з экзэгетыка-герменэўтычнай традыцыяй сярэднявэковай эпохі, выклікалі асабліваю павагу ў Лаўрэнція Зізанія. Адчуваецца ўплыў на аўтара пасланьня традыцыяй “трывіума” схаластычных еўрапейскіх гуманітарных навук, першай універсальнай граматыкі Ф.Санчаса, які так характарызаваў сярэднявэковы стан навукі аб мове: “Бог стварыў чалавека істотай разумнай і таму даў яму дар маўленьня, мовы. У дапамогу мове, каб яна была дасканалай, ён дадаў трох творцаў. Першы – граматыка, якая пазбаўляе мову ад салецызмаў і варварызмаў. Другі – дыялектыка (г.зн. логіка), ад якой залежыць адэкватнасьць, гнуткасьць мовы. Трэці – рыторыка, якая надае мове прыгажосць”⁵. Характарыстыцы гэтых узаемасувязей паміж навукамі прысвечана ўсё пасланне.

Напачатку Зізаній падкрэслівае неабходнасьць уласна філалагічнага, герменэўтычнага пазнаньня мовы праз граматыку: *“Найб(о)льше милоуючи братію свою, важлимыми вышше силы мои, ново написати, из друоуко выдати любезнѣйшаго словенскаго ѣзыка, первоую от(ъ) семи науокъ к грамматікоу, которои кожды добре ся наоучивши может(ъ) книги словенскаго ѣзыка добре читати и безъ вонтпливости разоумѣти, и право писати, поневаж(ъ) она естъ ключемъ вырозоумѣно, отворяючи и оказоучи всякіи вонтпливости, а приоздобляючи и свѣтлый чинячи розоум(ъ) ч(е)л(о)вечій.*

Згодна іерархіі сярэднявэковых навук, над граматыкай узвышаецца філасофія і багаслоўе, без(ъ) котораго парядочне жадноі речі не справит(ъ). Коу томуо тыхж(ъ) без(ъ) неи естли кто и читает(ъ), многокрот воунтпличи вырозоумлення певне не бывает(ъ), то што читати, а не розоумѣти ёсть възгарда и смѣх(ъ).

Відавочна, пасланне старабеларускага філалага пабудавана згодна з траічнай гамілетычнай кампазіцыяй⁶ і мае ў сваім складзе уступ-прысвячэнне (эксордыум), разгортванне асноўнай тэмы, характарыстыку дзвюх асноўных навук Сярэднявечча – граматыкі і багаслоўя (наррацыя) і заключэнне (канклюзію), заклік да працы, хрысціянскай згоды і ўдзячнасці Госпаду: *“До чого абысмы з сябе прычыны не давали, за наоукоу моцно ся имаймо, и еден(ъ) дру(у)гого добродѣтелною працею переходѣмо. Прѣч зависть и ненависть отпоживши, мою малоую працоу любезно пріймѣте, и Богу хвалоу давши сами себе на болшоую подвижнѣте. Здравствоуйте, но не болѣзноюйте о друоузи.*

Сярэднявэковыя філалагі, як лацінскай, так і візантыйскай традыцыі, асабліва мадысты, імкнуліся стварыць своеасабліваю філасофію мовы. Іх цікавілі пытанні ўзаемаадносін мовы і мыслення, логікі і граматыкі. Менавіта універсальная граматыка, на іх думку, павінна адлюстравачь, ва ўсёй паўнаце і глыбіні, законы прыроды мовы, іх узаемасувязь з рэаліямі жыцця. Даследчыкамі згадваюцца спробы аднаго з мадыстаў (Баэцы з Дахіі) нават вылучыць граматыку ў якасці асобнай навукі са сваім прадметам і метадамі даследавання.

З часоў александрыйскіх вучоных граматыка часцей за ўсё разумелася як філалагічная праца над помнікамі. Ужо пазней пачалі адрозніваць граматыку як тэхніку правапісу, аналізу і гістарычную (ці экзэгетычную) граматыку, якая займаецца тлумачэннем і крытыкай тэксту. Лаўрэнція Зізаній, апырэджваючы тагачасны стан навукі, ужо ў канцы XVI ст. змяшчае ў складзе класічнай граматыкі раздзелы экзэгетыка-герменэўтычныя і паэтыка-дыдактычныя (“Толкованіе молитвы”, “Посланіе сподееомъ”, “Епіграму на граматікоу”, “Стихи”, “Типографъ младенцемъ”). Згодна з гэтай тэорыяй, граматыка ўяўляе сабой найменне паняццяў рэальнага жыцця і выражэнне іх з дапамогай мовы. Ідэя пазнаньня сусвету як адлюстраванне яго сутнасці сродкамі мовы складала аснову вучэння ідэолага выпраўлення кніжнага Канстанціна Касцянецкага.

Слова, паводле гэтага вучэння, было сутнасцю з’яў. Нездарма ў эпоху другога паўднёславянскага ўплыву прыхільнікі ісіхазму так цікавіліся філасофіяй Платона і неаплатонікаў. Пра наследаванне лепшых традыцыяў грэчаскіх эпіграм сведчыць выкарыстанне Л.Зізаніем удалай стылізацыі платонава элегічнага дысціха ў аднайменнай эпіграме на граматыку. Але філасофскія пошукі неаплатонікаў трансфармаваліся ісіхастамі ў рэчышчы хрысціянскай анталогіі. Ісіхасты знаходзілі ў самім слове сутнасць з’явы, што ім абазначалася, а ў імені Божым – самога Бога. Таму слова, якое служыла найменнем святой з’явы, па перакананні ісіхастаў, такое ж святое, як і сама з’ява: “Тѣм же прѣмудрый онъ от Бога прѣмудрость проситъ, а не собою утверждаеть”⁷.

Факты сведчаць, што Л.Зізаній быў свядомым прыхільнікам ісіхасцкай традыцыі. Як вядомы экзэгет і багаслоў ён у 1626 г. быў запрошаны ў Масковію

царом Міхаілам Фёдаравічам і патрыярхам Філарэтам. Выдадзены тут у 1627 г. Катэхізіс (паўтор выдання Кіева-Гячэрскай Лаўры) выклікаў неадназначную рэакцыю ў тагачасных граматыстаў і педагогаў.

Пры аналізе катэгорыі "разсоужденія" (ступеняў параўнання), паводле ісіхасцай традыцыі, Л.Зізаній вылучае, побач з вышэйшай і найвышэйшай "ступенямі" параўнання, пачатковую "положенную степень", незалежны суперлатыў: *святыі – святейшыі – пресвятышыі; золь – зльышыі, горшыі – паче зльышыі, найгоршыі*.

Старабеларускі граматыст, у нечым апярэджваючы свой час, вельмі цікава разглядае трансфармацыю катэгорыі прыналежнасці ("зиждительности") у мове як "образъ имёнъ вида производнаго":

- *отеческая* (ад імя па бацьку): *Константінович* – *от Константіна*;
- *властная* (якая належыць пэўнай асобе): *царскій* – *от царя*;
- *языческаая* (паводле месца паходжання): *елпінъ* – *от Еглады, москвитинъ* – *отъ Москвы*;
- *оумалителная* (памяншальна-ласкальная): *златооустецъ* – *отъ златооустаго*;
- *отименная* (адносная, уласціvasць рэчы): *златыі* – *отъ злата*;
- глагольная (аддзяяслоўная, своеасаблівая субстантывацыя дзеяння): *читатель* – *отъ читаю*.

Вучонымі рэнесанснай эпохі, у прыватнасці Ф.Санчасам, займеннік вельмі часта разглядаўся як несамастойная, тоесная службовым, часціна мовы. Паводле дадзеных параўнальна-гістарычнай граматыкі, займеннікі ўзніклі задоўга да імёнаў, яны больш тонка выражаюць індывідуальную ўласціvasць рэчы або чалавека. Ф.Санчас у "Мінерве" з гэтай нагоды зазначаў: "Калі я кажу яго, то ты не можаш уявіць сабе нікога іншага, акрамя мяне. А калі я гавару Франціскус, то можна перанесці разуменне і на некага іншага: таму, хутчэй Франціскус ужываецца замест яго, чым наадварот. Безумоўна, займеннікі не імёны, але займеннікі ў большай ступені імёны, бо яны лепш і дакладней абазначаюць самыя ж прадметы"⁸. Відаць, Л.Зізаній, як і Ф.Санчас, прытрымліваўся канцэпцыі, што займеннікі – пратонімы, самыя першыя найменні, таму ён прапануе траічную класіфікацыю для гэтай часціны мовы: *изъавителныя (азь, ты, онь), зиждигителныя (мой, твой, свой, себе, нашъ, вашъ) і оуказателныя (сей, той, оньіі)*.

У эпоху рэнесансную і барока існавалі розныя погляды на катэгорыю залога. Прыхільнікі універсальнай граматыкі прымалі толькі актыўныя і пасіўныя формы. Старабеларускі лінгвіст, абвяргаючы іх у нечым спрошчаную тэорыю, прапануе пяць залогаў. Першыя два з іх – традыцыйныя:

дълателны (оучоу, ськоу, бьлю),

страдателны (оучоуся, ськоуся, бьлюся).

Усе астатнія формы, якія адлюстроўваюць розныя ступені суадносін паміж актыўнымі і пасіўнымі станами дзеяння, старабеларускі граматыст вытлумачвае наступным чынам:

средній залогъ ёсть іже ниже дъланіе, ниже страданіе значить, но посредственнo нъчто, начертаніе же дълателнаго имать непреложное въ страдателное, іако здравствую, стою;

посредственный залогъ ёсть іже начертаніе страдателнаго имать значеніе же близъ образа, іавляющаго дъланіе или страданіе, іако пекоуся, тццоуся, боюся;

общій залогъ ёсть іже начертаніе имать страдателнаго, значеніе ж сьдержитъ дълателнаго и страдателнаго, іако оучоуся граммаііки, оучоуся от дідаскала, поноуждаюся на дъло, поноуждаюся отъ нъкоего.

Лаўрэнцій Зізаній быў не проста лінгвістам, а, відавочна, філосафам мовы, таму сярод трох класічных ладоў, якія характарызуюць адносінны асобы да рэальнасці, *изъавителнаго ці оуказателнаго* (што адлюстроўвае актыўную дзейнасць або ўказанне на паводзіны істоты) – *оучоу, бію*; *повелителнаго* (калі прысутнічае загад, заклік да актывізацыі дзеяння) – *да оучи, да біі*; *желателнаго ці молитвеннаго* (калі з'явы, падзеі разглядаюцца ў ілюзорным, пажаданым, ідэальным святле) – *да оучоу, да бію*, – ён не мог не згадаць лад *непреддълны* (інфінітыў), які канстатуе рэальнасць з'явы ці істоты, абстрактнае найменне яе. У дадзеным выпадку старабеларускі граматыст працягвае класіч-

ную традыцыю (Дамаскін, Данат, Прысцьян) разумення інфінітыва як імя самой рэчы. Пазней Ф.Санчас адзначаў, што інфінітыў – гэта дзеяслоў, які можа ўжывацца замест любой склонавай формы назоўніка, бо ён і сам быў некалі імем.

Л.Зізаній таксама стаіць у вытокаў традыцыйнай класіфікацыі, філігранна распрацаванай сістэмы часоў, тоесных цэласнаму прошламу ў сучаснай беларускай мове: *мимошедшее, протяженное, пресовершенное*, якая спалучае адценні значэнняў імперфекта, аорыста, перфекта і плюсквамперфекта.

Старабеларускі граматыст зарэкамендаваў сябе і ўважлівым даследчыкам катгорыі прыслоўя. У рэестры патэнцыйных у сучаснай літаратурнай мове знаходзяцца такія адценні значэння, як *оубъщеванія: сице, тако, въ правдоу, въ истинноу, всяко, аминь; молітвеннаго: да, аминь; чина: прежде, послѣди, по семь; величанія: сѣло, всяко, праве, докоуска; клиненія: ей; іавленія: іавъ; таенія: тай.*

У “Граматыцы” Лаўрэнція Зізанія прысутнічаюць рысы і тыпалагічнага даследавання (кампаратывістыкі). Аналізуючы канон ужывання літары *Ѡ*, старабеларускі граматыст зазначае: *Сего обыкоша оупотребляти людие сербстѣ, и волохове въмѣсто оу и ю.* Пры характарыстыцы канона літары *Ѡ* старабеларускі філолаг адзначае, што ў айчыннай традыцыі ёю радзей карыстаюцца, алé *писць Великои Россіи обыкоша писати ея.*

У сучаснай беларускай мове, як адзначаюць даследчыкі, у сувязі з актывізацыяй моватворчай практыкі вельмі востра паўстала праблема прадстаўніцтва кандовых, стрыжнявых асаблівасцей у літаратурнай мове, у тым ліку і дыфтонгаў, характэрных палеска-падляшскаму арэалу гаворак. Л.Зізаній у дзесятым каноне адзначае гэтую асаблівасць старабеларускай мовы: *“диффтонкѣ выноу в началѣ реченія полагається, іако іаслі, іавляюся”, Ѡ и оу единою имоутъ в началѣ реченія и на конци полагаются токмо съ разсоужденіемъ, іако, соудомъ, Богомъ, рѣшоу, несоу”.*

Менавіта такім шукальнікам навуковай, а найперш духоўнай, ісціны, падзвіжнікам беларускай і славянскай культуры, вядомым дзеячам праваслаўнага Адраджэння застаўся наш зямляк Лаўрэнці Зізаній у памяці нашчадкаў.

¹ Жураўскі А.І. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы. Мн., 1967. Т.1. С.233.

² Каменскі Ян Амос. Великая дидактика. М., 1906. С.110.

³ Гл.: Кулиш П.А. Материалы для истории воссоединения Руси. М., 1877. Т.1. С.72; АЮЗР. Ч.1. Т.IV. С.407.

⁴ Библиотека АН Литвы. Отдел редкой книги. Л.4.

⁵ Санчас Ф. Минерва, или О первоосновах латинского языка. Саламанка, 1587. Кн.1. Гл.2.

⁶ Галятковский Иоанникий. Науки короткая albo способа зложена казанія // Вомперский В.П. Риторика в России XVIII вв. М., 1988. С.27.

⁷ Державин Н. История Болгарии. М.:Л., 1946. Т.2. С.134.

⁸ А.А.Патэбня і А.М.Пяшкоўскі не знаходзілі ў займенніках уласцівасцей самастойных часцін мовы, тоесных поглядаў прытрымліваліся прадстаўнікі расійскай славянафільскай школы Г.П.Паўскі і К.С.Аксакаў.

І.Я. ВОЙНІЧ

ПАТРАНАТ У ЭМБЛЕМАТЫЧНАЙ ПАЗЫІ СІЛЬВЕСТРА КОСАВА Ў ПРАДМОВЕ ДА ПЕРШАГА ДРУКАВАНАГА ВYДАННЯ КІЕВА-ПЯЧЭРСКАГА ПАЦЯРЬКА 1635 г.

Толькі ў апошнія дзесяцігоддзі беларускія літаратуразнаўцы сталі актыўна даследаваць такія мала вывучаны від старажытнай пісьмовай творчасці XVI–XVII стст., як прадмовы і пасляслоўі. Аднак пакуль што амаль не ўдзялялася ўвагі польскамоўным прадмовам беларускіх аўтараў, што значна абядняла ступень вывучаннасці літаратурнага працэсу дадзенага перыяду на Беларусі.

Пачынаючы з твораў Францыска Скарыны, амаль усе друкаваныя кнігі не абыходзіліся без традыцыйнай прадмовы і пасляслоўя. Не стала выключэннем з гэтых правілаў і выданне беларускім пісьменнікам Сільвестрам Косавым на польскай мове аднаго з самых ранніх помнікаў літаратуры так званага перыяду Кіеўскай Русі Кіева-Пячэрскага пацяр'яка (“Paterikon, albo żywoty ss. Ouców Pieczarskich” (“Патэрыкон або жыцця св. Айцоў Пячэрскіх”. Кіеў, 1635)) – зборніка аповядаў аб жыцці першых манахаў Кіева-Пячэрскага манастыра і яго галоўнай святыні – царквы Успення Багародзіцы.